

ЯСНІЦЬКА А. В.

*Національний університет «Одеська юридична академія»
аспірант кафедри загальнотеоретичної юриспруденції*

СВОБОДА ЛЮДИНИ У ПРАВОВІЙ СПАДЩИНІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Права людини – це один із найбільш досліджуваних аспектів людства. Ними цікавилися протягом багатьох століть. Їх розглядали в різних соціологічних напрямках, це і вчені, і політики, і філософи, правознавців; релігії та етика теж розглядалися через призму прав людини. Сучасний перелік цих прав – результат довготривалого становлення, що закріплений у величезній кількості міжнародно-правових актів і конституціях правових держав. Нинішні еталони у галузі прав людини, перш ніж стати нормою демократичного суспільства, видозмінювались протягом декількох століть.

Актуальність даної теми визначається тим, щоб дослідити як історично розвивались права людини, визначити характеристику уявлень про такі права починаючи з античного періоду розвитку людства, виявити особливості їх розвитку на територіях нинішньої України декілька століть тому.

Ми живемо в епоху з надзвичайно багатим історичним досвідом, насиченими історичними подіями – це і період рабства, гніту, безправ'я до утвердження прав людини, поваги до її гідності, трансформація прав людини пройшла величезний етап переоцінки і на сьогоднішній день – це найвища соціальна цінності [1, с.110].

У Стародавньому світі, коли державність тільки починала своє зародження, життя і культура людей були пронизані міфологією. Релігійно-міфологічні погляди були домінуючими на той час. Уявлення стародавніх греків про людину, та її місце в державі та суспільстві формувались через призму політичних правовідносин, що існували на той час в грецькому полісі. Демократичний режим тодішньої Греції не відокремлював такого інституту, як

права людини. Громадяни були наділені правами, проте їх об'єм визначався їх положенням в суспільстві. Людина отримувала права лише в рамках держави, стаючи її громадянином, а поза державою вона втрачала їх. Проте, грецькі мислителі своїми природно-правовими ідеями про свободу і рівність отримали подальший розвиток в Стародавньому Римі. Римські юристи зробили суттєвий внесок у розвиток юридичних уявлень про права людини. Абстрактне уявлення про природно-правову справедливість трансформувалося в принцип позитивного права і стало головним критерієм нинішнього права. Тому що римські юристи керувались ідеєю справедливості, тобто відповідність права до вимог життя. Фундаментальний внесок у поширення уявлень, з яких згодом сформувалася концепція прав людини зробило християнство. В «Старому Звіті» та «Новому завіті» було сформовано чимало гуманістичних принципів і нормативів загальнолюдського характеру.

Необхідно приділити увагу також політико-правовій спадщині мислителів України, давнє звичаєве право хоч і узаконювало панування феодалів, але в той же час і обмежувало його. Тому що було створено певні правові гарантії для нижчих верств населення, які закріплювали поступову відмову від варварських принципів щодо кровної помсти та таліону, звичаєвим правом регулювалися повсякденні відносини населення Київської русі. Реальний демократизм проявлявся в такому явищі як «ряд» – це договір, який укладався між жителями і князем, де той зобов'язувався «не ображати народу», а якщо Князь не виконував цю вимогу, його могли усунути на народному віче, так 1067р. Київське віче усунуло князя Ізяслава, а Чернігівське у 1078р. – князя Всеволода, тобто цей механізм був дієвим.

Варто зауважити, що «Руська Правда» – це перший кодифікований акт феодального права в Київській Русі, який втілювало гуманізм та юридичну техніку на відміну від аналогічних «варварських правд». Низка норм закріплювала відсутність смертної кари, мученицьких покарань або катування під час допиту, а згодом і заборону кривавої помсти. «Руська Правда» містила в

собі як юридичний так і моральний аспекти і її головним вектором була справедливість.

Під час панування Литовського князівства на території Українських земель вагомий внесок у розвиток юридичної науки було зроблено таким документом, як I Литовський статут, де було закріплено ідеї рівності перед законом, відповідальність уряду перед народом, хоча звісно більшість норм втілювали класово-станову сутність. Паралельно також розвивалось і магдебурське право, ті міста які отримали вихід від феодалів регулювали свої відносини саме цим правом, яке надавало їм статус вільних людей, і їм надавалось багато пільг та привілеїв того часу.

Особливої уваги права людини набули під час панування Речі Посполитої, адже за часів правління поляків, права людей неабияк обмежувались згідно Брестської церковної унії. Про права людини тоді заговорили в полемічній літературі, де гостро підіймались теми соціально-економічного та релігійного гноблення. Яскравими представниками були Христофор Філарет, Іван Вишенський, останній стверджував, що особа, якій належить влада є рівною за природою перед підвладними і владика має нести відповідальність перед народом за свої помилки, особливо, ті, які пов'язані з волюнтаризмом [2, с. 24].

Розкривати свої нові грані ідея прав людини, почала під час епохи Відродження, коли в центрі світобуття була людина. Визначалось, що в людини є невідчужувані права на життя, свободу, недоторканість. Г. Сковорода, якого називають «українським Сократом» спромігся піднятися до вимог рівності як міри справедливості, обґрунтовуючи її природною властивістю.

Перша Конституція в незалежній Україні в 1710р., теж внесла свою лепту в творення інституту прав людини. Основними її постулатами стали: відповідальність влади перед людиною, рівність прав та свобод людини, включаючи право приватної власності, демократичну організацію влади, зокрема, поділу влади.

В XIX ст. Діяльність Кирило-Мефодіївського товариства, до якого належали Т. Шевченко (поет надавав перевагу буржуазній республіці, а

гарантом від сваволі вбачав «праведний закон»), М.Костомаров (був прихильником лібералізму, негативно відносився до самодержавності вбачав плюси в республіканському ладі, пропонував скасування кріпосного права). Деякий внесок у державотворення було здійснено І.Франком, який був противником необмеженої монархії. Великою прихильницею прав і свобод була українська поетеса та громадська діячка Леся Українка, яка описувала це у своїх творах[1, с.111]. Величезного розвитку набули ідеї про права людини у конституційних проектах та програмах III та IV Універсалах Центральної Ради. Там було закріплено цілий комплекс прав і свобод людини.

Тому, права і свободи індивіда визначаються, як найбільша протидія всеосяжності державної влади і пріоритетністю прав людини над державністю[3, с.21].

Отже, підсумовуючи все вище наведене, необхідно зауважити, що дуже важливо аби права та свободи людини, закріплені в нормативно-правових актах не були декларативними, адже ці права хоч і будуть проголошені, проте вони не будуть нести ніякої соціальної цінності для людства. Тому проаналізувавши не легкий український шлях до створення цього інституту таким, яким він є в сучасній українській державі, варто зауважити, що за для успішної реалізації прав людини необхідно дотримуватись трьох обов'язкових умов: по-перше, законодавчо закріпити права і свободи громадян, по-друге, законодавче закріплення процедури реалізації цих прав та свобод, по-третє забезпечити належний судовий захист.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єльнікова М. О. Генезис прав і свобод людини і громадянина: конституційно-правовий аспект / М. О. Єльнікова. –2015. – с. 109–112.
2. Мороз С.П. Ідея прав людини в політико-правовій думці України (IX-XVIII ст.)// Проблеми законності: Науковий збірник, Вип. 34. /С.П. Мороз – 2002р. – с.24.

3. Турута О.В. Становлення і розвиток ідеї прав і свобод людини в Україні// Право і суспільство/О.В. Турута – м. Дніпро : ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет» №-4 – 2015. – с.21
4. Ярошевська Т. Становлення і розвиток прав людини в Україні та окремих іноземних країнах / Т. Ярошевська //Право України. – 2010. – №11. с.86